

Waterspiegel

Opinieblad van de Vereniging van waterbedrijven in Nederland (Vewin)

Bescherm onze drinkwaterbronnen!

Minister van IenW,
Cora van Nieuwenhuizen

Evaluatie Drinkwaterwet

Ria Doedel, Waterleiding
Maatschappij Limburg (WML)

 Vewin

20ste jaargang, nummer 5
december 2017

Colofon

Waterspiegel is een periodieke uitgave van Vewin, de Vereniging van waterbedrijven in Nederland. Waterspiegel brengt nieuws, achtergronden en opinies uit de wereld van (drink)water en aanverwante sectoren.

WWW.VEWIN.NL

UITGEVER

Philip Reedijk, Maas Communicatie
Maaskade 38, 3071 NB Rotterdam,
010 – 404 80 41,
www.maascommunicatie.nl

HOOFDREDACTEUR

Arjen Frentz, frentz@vewin.nl

REDACTIE

Arjen Frentz, Hans de Groene,
Amarins Komduur,
Patricia van der Linden,
Philip Reedijk
redactiewaterspiegel@vewin.nl

EINDREDACTIE

Philip Reedijk,
philip@maascommunicatie.nl

FOTOGRAFIE EN ILLUSTRATIES

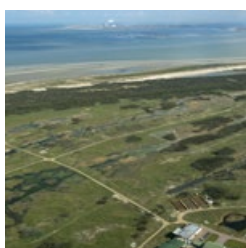
Van Beek Images, Maas
Communicatie/Tom Pilzecker
in opdracht van Waterbedrijf
Groningen, Vewin, Dunea, Waternet,
Waterschap Amstel, Gooi en Vecht,
Vitens, Brabant Water, Evides,
Valerie Kuypers, Dirk Hol

ABONNEMENTEN

Waterspiegel wordt gratis
toegezonden aan mensen die
beroepsmatig betrokken zijn bij
de watersector. Adreswijzigingen
kunnen worden gericht aan
Vewin, Postbus 90611, 2509 LP
Den Haag. Verzoeken om een
abonnement zijn ter beoordeling
van de hoofdredactie:
redactiewaterspiegel@vewin.nl.

Artikelen uit deze uitgave mogen
worden overgenomen na toestem-
ming van de uitgever. De gebruikte
foto's zijn bedoeld als illustratie en
hoeven niet de beschreven situatie
letterlijk weer te geven. De redactie
heeft zijn uiterste best gedaan om
alle copyright-houders van gebruikt
beeldmateriaal op te sporen. Indien
u meent dat u rechthebbende bent,
kunt u zich bij ons melden.

Waterspiegel wordt verzonden
in een seal van biofolie. Deze
mat-transparante folie is binnen
90 dagen volledig composteerbaar
en mag dus in de GFT-bak.
Biofolie is gemaakt van de
reststoffen van maisproducten en
aardappelzetmeel.

Inhoud

Amsterdam International Water Week 2017	4
Column Annemarie van Wezel	5
Wetgevingsoverleg Water, 27 november 2017	6
Evaluatie Drinkwaterwet	8
Kort nieuws	11
Cees Veerman vertrekt als Vewin voorzitter	12
'Trots op de Nederlandse drinkwatervoorziening'	14
Ministerie in het nieuw	17
Herziening Drinkwaterrichtlijn	18
Waternet vervangt oudste drinkwaterleiding van Nederland	21
Vewin blij met inzet Rutte III op bescherming drinkwaterbronnen	22
Het Waterpaspoort van Cem Laçin (SP)	24
Operationele cyberoefening publieke en private sector	26
Waterbeeld	29
Water-educatie: lesprogramma van Brabant Water	30
Geen drones boven open infrastructuur	32

6

Bescherm onze drinkwaterbronnen!

In het Wetgevingsoverleg Water van 27 november vroeg de Tweede Kamer aan de minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) om de vergunningverlening van risicostoffen te verbeteren door heldere afspraken te maken in deze vergunningverlening. De minister van IenW, Cora van Nieuwenhuizen, gaf als reactie dat schoon water rijkdom is, maar dat het hard werken is én blijft om deze rijkdom te houden.

8

Evaluatie Drinkwaterwet

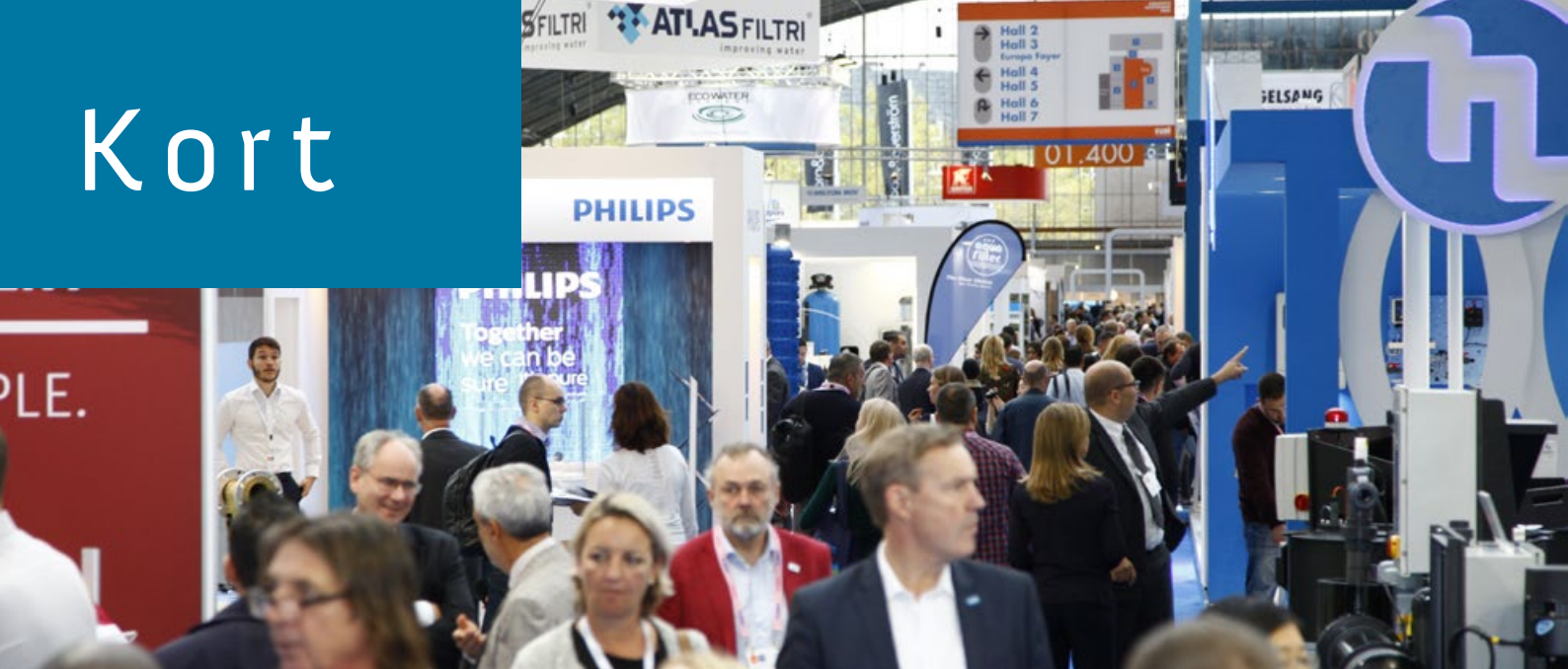
Onlangs heeft minister Van Nieuwenhuizen van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) het rapport 'Evaluatie doelmatigheid Drinkwaterwet' aan de Tweede Kamer gestuurd. De minister schrijft dat zij de belangrijkste aanbevelingen uit het rapport overneemt. De drinkwatersector kan zich in het algemeen goed vinden in haar reactie, met name op de onderwerpen 'prestatievergelijking' en 'verbeterplannen'.

14

Trots op ons drinkwater

Enige maanden geleden is Jelle Hannema (55) Lieve Declercq opgevolgd als directievoorzitter van Vitens. Hannema werkt al sinds 2014 bij het drinkwaterbedrijf, als manager Asset Management. Wat is zijn visie over de belangrijkste opgaven in de komende jaren, voor de sector als geheel en voor Vitens zelf? Over trots, bescheidenheid en bronbescherming.

Amsterdam International Water Week 2017

Vruchtbare samenwerkingen op AIWW

Van 30 oktober tot 3 november vond de AIWW 2017 plaats, de Amsterdam International Water Week. Dit evenement voor iedereen die werkzaam is in de watersector, ontwikkelt zich steeds meer tot een toonaangevende broedplaats voor internationale samenwerking. Zo zijn dit jaar negen 'Amsterdam Agreements' gesloten, waarin bedrijven, kennisinstituten en overheden uiteenlopende onderwerpen van de mondiale wateragenda adresseren.

Minister-president Mark Rutte opende de AIWW 2017: 'Steeds meer mensen overall op deze wereld ervaren de vernietigende kracht van water. Er zijn problemen door te veel water, te weinig water of vervuild water. Samenwerking op het gebied van water is nu belangrijker dan ooit tevoren. Daarom zijn wij vandaag hier: om de mogelijkheden die water ons biedt, optimaal te benutten. Maar ook om de problemen rondom water aan te pakken. De Amsterdam International Water Week is een prima platform voor overheden, steden, de industrie, de drinkwaterbedrijven, NGO's en jonge waterprofessionals om allianties te smeden, kennis te delen en veelbelovende plannen om te zetten in praktische oplossingen.'

Water in the Circular Economy

KWR en de drinkwaterbedrijven presenteren tijdens de AIWW hun gezamenlijke onderzoeksprogramma 'Water in the Circular Economy' (WiCE). Door samen met andere

stakeholders in de stedelijke waterketen kennis te ontwikkelen en toe te passen willen de drinkwaterbedrijven een bijdrage leveren aan de overgang naar een circulaire economie. De eerste WiCE-projecten starten in januari 2018. Het gaat daarbij onder andere om het ontwikkelen van kennis over lokaal hergebruik van zoetwater, en over de rol van water bij het in balans brengen van vraag naar aanbod van energie.

UPcycles

Tijdens de AIWW tekenden Allied Waters, AquaMinerals en KWR een Amsterdam Agreement over upcycling: het terugwinnen van stoffen bij de zuivering van drinkwater. Drinkwaterzuivering levert naast drinkwater zelf zeer bruikbare nevenproducten op, bijvoorbeeld kalkpellets van de centrale ontharding en ijzerslib dat vrijkomt tijdens beluchten van grondwater. AquaMinerals heeft al meer dan twee decennia ervaring met nuttige toepassingen zoeken voor deze stromen in Nederland. De bestemming varieert van de papier-, glas- en tapijtindustrie (kalkpellets) tot biogaszuivering (ijzerslib).

KWR is betrokken bij veel onderzoek en ontwikkeling die nodig is om tot dit soort milieutechnisch en economisch levensvatbare toepassingen te komen. Allied Waters richt zich op het internationaal vermarkten van de ontwikkelde kennis en toepassingen. Er zijn afspraken gemaakt om upcycling in drie landen te introduceren en om een

Minister-president Mark Rutte.

'revolving fund' in te richten om verdere research te bekostigen.

Berlin Wasserbetriebe en Waternet

De watercyclusbedrijven Berliner Wasserbetriebe en Waternet hebben een samenwerkingsovereenkomst gesloten op drie specifieke terreinen:

- het tegengaan van waterverontreiniging door 'opkomende stoffen' (medicijnresten, bestrijdingsmiddelen, industriële lozingen van chemische stoffen, personal care producten);
- omgaan met extreme weersomstandigheden als gevolg van de klimaatveranderingen in de stedelijke omgeving;
- samenwerking in internationale en Europese research programma's zoals Life en Horizon 2020.

In elke Waterspiegel vragen wij een columnist zijn of haar visie te geven op een actueel thema. Deze keer is dat prof. dr. Annemarie van Wezel.

Weten wat je loost

Net voor het nieuwe kabinet haar regeerakkoord neerlegde, met daarin mooie aandacht voor waterkwaliteit, debatteerde de Tweede Kamer over lozingen. Onze parlementariërs namen een door Kamerleden Van Eijs en Kröger ingediende motie aan om onderzoek te doen naar een actieve informatie- en monitoringsplicht voor bedrijven die stoffen lozen. Fijn voor de drinkwaterbedrijven, dan kennen zij het 'wat, wanneer en waar' van de industriële lozingen. Daags erop reageerde de toenmalige minister: de wet voorziet al in een informatie-, meet- en rapportageplicht, en gezien de centrale rol van bevoegd gezag kunnen drinkwaterbedrijven dáár de gevraagde informatie krijgen. Het gevraagde onderzoek is door de minister wel toegezegd.

Hoe zit dat nu? De industrie in Nederland is voor haar lozingen gebonden aan de Europese Richtlijn Industriële Emissies, in Nederland omgezet via de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), het Besluit omgevingsrecht en het Activiteitenbesluit. Industrie die 'direct' loost via een eigen industriële afvalwaterzuiveringsinstallatie (iazi), vraagt een vergunning aan bij de waterbeheerder, dus een waterschap of Rijkswaterstaat.

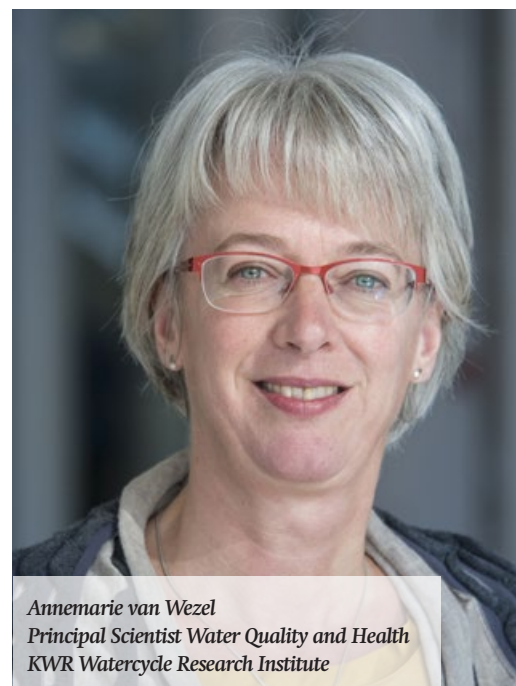
Veel industrie loost echter 'indirect' via de rioolwaterzuiveringsinstallatie (rwzi). Dan verleent de provincie de vergunning. Deze laatste route is relevant, want ze geldt voor circa een derde van het totaal aan industriële lozingen. Er wordt in Nederland overigens meer industrieel dan huishoudelijk afvalwater geloosd. In het door rwzi's behandelde water is gemiddeld ook een derde van industrie afkomstig.

Voor de iazi's is, via de emissieregistratie, goed in beeld welk type industrie het betreft. Voor de rwzi's is dit niet het geval en kennen we alleen het percentage industrieel aandeel per rwzi, dat kan oplopen tot 90% van het behandeld afvalwater. Via de emissieregistratie wordt slechts een fractie van alle stoffen gerapporteerd die in Nederland industrieel geproduceerd en verwerkt worden. In de verleende vergunningen staan de geproduceerde stoffen doorgaans niet in detail vermeld, maar worden meer algemene parameters gebruikt. Dit komt omdat de vergunningverlener veel van de metingen in het kader van handhaving zelf uitvoert. De wet voorziet dus inderdaad in een informatieplicht en verplichtingen rondom rapportage, maar deze zijn verre van dekkend voor alle geproduceerde synthetische stoffen en hun bijproducten.

Kan het anders en voor wie zou dat fijn zijn? Bij het proces van vergunningverlening verstrekt de industrie veel informatie die niet in dat detail terugkomt in de vergunningen. In landen om ons heen bestaat een uitgebreider register van geproduceerde en verwerkte stoffen. Het zou helpen als er een openbaar register is van de CAS-nummers¹ van de betrokken stoffen per stroomgebied of zuiveringsinstallatie. Met deze nummers kan eenvoudig allerlei informatie over het gedrag en de gevaarseigenschappen van de stoffen worden opgezocht, bijvoorbeeld via de openbare REACH-dossiers die het Europees Chemicaliën-agentschap ECHA beheert. Dat is handig voor alle verschillende partijen die in een bepaald gebied met verschillende doelen water gebruiken. Daarnaast zou het goed zijn als de lozende industrie zelf in haar geloosde water meet op alle in het geding zijnde stoffen en bijproducten. In recente jaren zijn het verschillende keren de drinkwaterbedrijven geweest die moesten signaleren dat iets niet in de haak was. Schadelijk voor het imago van de lozer, en niet nodig met de beschikbare analytische technieken.

Kortom, voer genoeg voor de nieuwe bewindspersonen om met ambitie voor waterkwaliteit aan de slag te gaan!

¹ Dit is een eenduidig nummer dat ondubbelzinnig verwijst naar een stof, voor zover deze stof in het systeem is opgenomen.

Annemarie van Wezel
Principal Scientist Water Quality and Health
KWR Watercycle Research Institute

Minister Cora van Nieuwenhuizen.

Wetgevingsoverleg Water

Tweede Kamer wil steviger inzet minister voor beschermen drinkwaterbronnen

In het Wetgevingsoverleg Water van 27 november vroeg de Tweede Kamer aan de minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) om de vergunningverlening van risicostoffen te verbeteren door heldere afspraken te maken in deze vergunningverlening. Ook werden door de Kamerleden enkele moties ingediend.

De minister van IenW, Cora van Nieuwenhuizen, stelde in reactie op de inbreng van de Tweede Kamer dat schoon water rijkdom is, maar dat het hard werken

is én blijft om deze rijkdom te houden. Zij wil via de Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater met alle partijen samen invulling geven aan het halen van de waterkwaliteits-

doelen en met alle stakeholders op het gebied van landbouw, drinkwater, natuur, industrie en geneesmiddelen samenwerken.

Carla Dik-Faber (ChristenUnie).

Ketenaanpak medicijnresten uit water

Carla Dik-Faber (ChristenUnie) en Matthijs Sienot (D66) vroegen de minister om meer maatregelen om te voorkomen dat medicijnresten in het water terechtkomen. Ze wezen erop dat het terugdringen van medicijnresten begint bij de bron. Sienot stelde ook dat succesvolle initiatieven, zoals van ziekenhuizen die het eigen afvalwater zuiveren met pharmafilters, standaard moeten worden voor de gehele keten.

De minister reageerde hierop door te zeggen dat het belangrijk is om én-én te doen; aan de voorkant medicijnresten in water voorkomen door pharmafilters bij de ziekenhuizen en allerlei andere innovatieve opties, dus verbeteren waar het kan. Tegelijkertijd is het zo dat er altijd nog end-of-pipe-maatregelen nodig zijn om het water te zuiveren. Corrie van Brenk (50PLUS) sloot aan bij dit pleidooi door aan de minister te vragen om de voorgenomen zuiveringspilots uit te voeren op de rioolwaterzuiveringsinstallaties die direct invloed hebben op de drinkwaterinnamepunten.

Structurele aanpak opkomende stoffen

Jaco Geurts (CDA) vroeg hoe de transparantie van te lozen stoffen op het oppervlaktewater verbeterd gaat worden en verwees naar schriftelijke vragen van zijn CDA-collega Annie Schreijer-Pierik hierover in het Europees Parlement.

Corrie van Brenk (50PLUS).

De waterwoordvoerders van de vaste commissie voor Infrastructuur en Waterstaat.

Vrijwel alle aanwezige Kamerleden gaven aan zich zorgen te maken over de lozingen op het oppervlaktewater van opkomende stoffen zoals GenX. Dik-Faber bracht in dat drinkwaterbedrijven te vaak bij innamepunten onbekende stoffen in het water vinden waarvan de bron en de risico's niet duidelijk zijn. Zij wilde weten of er mogelijkheden zijn om de industrie te verplichten tot het maken van actuele overzichten van stoffen die geloosd worden en het delen van deze overzichten met de vergunningverlener en de drinkwaterbedrijven.

REACH-systematiek en drinkwater

Cem Laçin (SP) gaf aan dat de huidige Europese regelgeving, het REACH-systeem, niet voldoet. Hij is voorstander van strengere regels met betrekking tot chemische lozingen. Het huidige systeem geeft volgens hem onvoldoende toezicht. Waterbedrijven slaan alarm en geven te kennen dat zij steeds meer en vaker moeten zuiveren om schoon drinkwater te kunnen leveren. Naast actieve lozing van chemische stoffen hebben zij ook te maken met bijvoorbeeld medicijnresten en mestafval van de land-

bouw. De kosten van deze extra zuiveringen mogen niet op het bordje van de consument terechtkomen. De SP vindt dat de vervuiler moet betalen voor deze extra kosten.

De minister gaf aan conform de aangenomen motie Van Eijs/Kröger (D66/GroenLinks) een onderzoek uitgezet te hebben om te kijken wat binnen de huidige wet- en regelgeving mogelijk is omtrent informatievoorziening over lozingen aan bevoegd gezag en drinkwaterbedrijven. Daarnaast wordt gekeken naar opties om dit te verbeteren, inclusief voor- en nadelen. De minister meldde de Kamerleden dat het klopt dat er in de REACH-systematiek geen regels zitten voor drinkwater. Wat de REACH-verordening volgens haar wel oplevert, is een kader waarin gegevens over stoffen beschikbaar zijn. Stoffen die alleen ontstaan tijdens de productie en dan worden geloosd, dus afvalstoffen, vallen niet onder REACH. Op dit moment werkt Brussel aan een herziening van het hele REACH-wetgevingsprogramma. De minister liet weten dat Nederland zich daarin uitdrukkelijk zal roeren en zal proberen om daar meer stoffen in te krijgen.

Cem Laçin (SP).

Matthijs Sienot (D66).

Ria Doedel, directeur Waterleiding Maatschappij Limburg.

Evaluatie Drinkwaterwet

‘Publieke drinkwatervoorziening vergt integraal toezicht’

Onlangs heeft minister Van Nieuwenhuizen van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) het rapport ‘Evaluatie doelmatigheid Drinkwaterwet’ aan de Tweede Kamer gestuurd. De minister schrijft dat zij de belangrijkste aanbevelingen uit het rapport overneemt. De drinkwatersector kan zich in het algemeen goed vinden in haar reactie.

In de evaluatie wordt geconcludeerd dat het instrument van de prestatievergelijking en de verbeterplannen (nog steeds) goed bruikbaar is om de doelmatigheid binnen de sector te bevorderen. Tegelijkertijd zijn er verbeteringen mogelijk, waarmee de gebruikswaarde van de prestatievergelijking wordt vergroot en deze in de toekomst haar waarde behoudt.

Het hybride toezichtmodel op de drinkwaterbedrijven – met de centrale sturing door aandeelhoudende gemeenten en provincies en centraal toezicht door de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) – borgt de publieke belangen van kwaliteit, leveringszekerheid, toegankelijkheid, duurzaamheid en doelmatigheid voldoende. Bij de evaluatie, uitgevoerd door Andersson Elffers Felix (AEF) in opdracht van het ministerie van IenW, hebben alle stakeholders hun standpunten naar voren kunnen brengen.

Drinkwaterwet 2011

Op 1 juli 2011 is de Drinkwaterwet in werking getreden, met als doel de openbare drinkwatervoorziening veilig te stellen, zodat alle belanghebbenden toegang hebben tot drinkwater van een goede kwaliteit en voor een verantwoorde prijs. Om de doelmatigheid te garanderen, kent de Drinkwaterwet verschillende instrumenten, zoals de prestatievergelijking van drinkwaterbedrijven en het daarop gebaseerde verbeterplan; toezicht op de tarieven door de ILT, geadviseerd door de ACM; jaarlijkse bedrijfsverslagen; tweejaarlijkse vaststelling van de maximale vermogenskostenvoet en een maximum solvabiliteit, op advies van de ACM.

Wettelijke evaluatie

Artikel 60 van de Drinkwaterwet bepaalt dat de minister van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) binnen vijf jaar na inwerkingtreding een verslag aan de Tweede Kamer uitbrengt over de doeltreffendheid en de effecten van hoofdstuk 5 van de wet in de praktijk. Dit hoofdstuk gaat over de doelmatigheid van de openbare drinkwatervoorziening.

Daarnaast is in uitvoeringsagenda 7.4 van de beleidsnota Drinkwater aangegeven dat nader onderzocht moet worden of de regels rondom doelmatigheid (onder andere de vermogenskostenvoet (WACC) en de maximale solvabiliteit) voldoende ruimte bieden voor de investeringsbehoeften van de drinkwaterbedrijven. Naar aanleiding van de motie Geurts/Visser uit december 2015 heeft de minister van IenW de Kamer toegezegd ook extra aandacht te schenken aan het tarieftoezicht door de ILT en het eventueel versterken van de rol van de Autoriteit Consument & Markt (ACM).

Breedgedragen

Op verzoek van het ministerie van IenW heeft AEF de evaluatie in de eerste helft van 2017 uitgevoerd. Dit gebeurde met begeleiding door een brede klankbordgroep, samengesteld uit vertegenwoordigers van alle betrokken stakeholders zoals de ministeries van BZK en IenW, VNG, ACM, ILT, de Consumentenbond, VEMW, Recron, Vewin en alle drinkwaterbedrijven. De klankbordgroep leverde mondeling en schriftelijk feitelijk materiaal. De stakeholders hebben ook op de voorlopige eindrapportage feedback kunnen geven. Daarmee heeft AEF een degelijk en breedgedragen rapport afgeleverd.

‘DE DRINKWATERSECTOR HEEFT BAAT BIJ INTEGRAAL TOEZICHT’

Uitgebalanceerde bedrijfsvoering

Ria Doedel, bestuurslid Vewin en directeur van Waterleiding Maatschappij Limburg (WML) heeft zich intensief met dit onderwerp beziggehouden: ‘In het algemeen kan Vewin zich vinden in de conclusies en aanbevelingen van AEF, met name op het gebied van de noodzaak voor integraal toezicht, en dus ook in het voornemen van de minister om die grotendeels te volgen. Wij zijn het eens met de bevinding dat het toezichtmodel – waarin sprake is van integraal toezicht door de ILT, met advisering op specifieke thema’s door de ACM – goed werkt en niet hoeft te worden heroverwogen.’

Ze vervolgt: ‘Daarbij wordt aangetekend dat de rollen van de verschillende betrokken partijen zich in de loop der jaren hebben moeten uitkristalliseren. Vewin onderstreept dat de vergelijking die

‘ONGEWENSTE EFFECTEN VAN DE WACC MOETEN WORDEN ONDERZOCHT’

AEF maakt met het toezichtmodel bij netbeheerders, mank gaat. Dit omdat de drinkwaterbedrijven verantwoordelijk zijn voor zowel productie, distributie, als beheer van de infrastructuur. Dit betekent dat de bedrijfsvoering van drinkwaterbedrijven is ingericht op de integrale uitvoering van de wettelijke taken.’

‘De verschillende onderdelen van de bedrijfsvoering worden specifiek voor dat doel met elkaar in balans gebracht. Dit vraagt om integraal toezicht, waarin deskundigheid op het gebied van waterkwaliteit en leveringszekerheid net zo centraal staat als doelmatigheid. Alleen op die manier kan een evenwicht worden gevonden tussen kwaliteit, leveringszekerheid, duurzaamheid en doelmatigheid. De kwaliteit en leveringszekerheid van ons eindproduct zijn afhankelijk van vele factoren, niet in de minste plaats van de vraag of we voldoende kunnen investeren. Dat vergt een integrale blik en daarvoor is de ILT goed toegerust.’

Externe prestatievergelijking

AEF beveelt aan om de uitvoering van de verplichte prestatievergelijking (ook wel benchmark genoemd) terug te leggen bij de drinkwatersector zelf, maar minister Van Nieuwenhuizen neemt deze aanbeveling niet over. De onafhankelijke uitvoering van de prestatievergelijking vervult een belangrijke rol in het toezichtmodel en de rangschikking fungeert voor de drinkwaterbedrijven als instrument voor verbetering van de prestaties.

Doedel: ‘We zijn blij met de reactie van de minister om deze aanbeveling niet over te nemen. De verantwoordelijkheid voor de prestatievergelijking moet bij de integrale toezichthouder ILT blijven. De ILT is onafhankelijk en voert zelf audits uit van het proces van aanleveren én van de inhoud van de gegevens. Daarnaast gaan de data vergezeld van een ondertekende verklaring van alle directeuren van de drinkwaterbedrijven dat de aangeleverde gegevens correct zijn.’

In lijn met het advies van AEF wil de minister enkele inhoudelijke verbeteringen doorvoeren in de prestatievergelijking. Zo wil zij extra indicatoren toevoegen op het gebied van investeringen en doelmatigheid, en de effecten van voorgaande verbeterplannen op de prestaties explicieter opnemen. Daarnaast ziet zij de prestaties van de drinkwaterbedrijven graag weergegeven in een tijdreeks zodat de (onderlinge) ontwikkeling beter zichtbaar wordt. Ook vraagt ze om meer context en onderbouwing van de gepresenteerde gegevens. De drinkwatersector gaat graag in overleg met de minister over de door haar voorgestelde verbeteringen.

Verbeterplannen

Een ander aspect van de prestatievergelijking zijn de verbeterplannen die de drinkwaterbedrijven elke drie jaar opstellen. De verbeterplannen moeten een half jaar na de publicatie van de prestatievergelijking worden opgesteld, en dus anderhalf jaar na het jaar waarover de prestaties worden gemeten. ‘Deze doorlooptijd zou wat ons betreft korter moeten’, zegt Doedel, ‘om te voorkomen dat je te

veel achter de feiten aanholt. Dat zou ook de controlerende rol van de aandeelhouders eenvoudiger maken, omdat zij dan sneller zicht hebben op de ambities van de drinkwaterbedrijven op het gebied van efficiency en verbeterpotentieel.’

De drinkwaterbedrijven zijn het eens met de aanbeveling van AEF om de verbeterplannen beter te verankeren in de planning- en controlcyclus, zodat duidelijker zichtbaar wordt hoe verbeterambities tot resultaat leiden.

WACC minder kortcyclisch

De vertegenwoordiger van de aandeelhouders van de drinkwaterbedrijven heeft tijdens de evaluatie door AEF onder andere belangrijke nadelen van de huidige WACC-systematiek benadrukt, iets wat Vewin onderschrijft. Doedel: ‘De WACC – Weighted Average Cost of Capital – geeft de grenzen aan van hoeveel langlopend vreemd vermogen de drinkwaterbedrijven mogen aantrekken voor hun financieringsbehoefte, bijvoorbeeld voor investeringen. De WACC wordt momenteel voor steeds twee jaar vastgesteld: die korte termijn staat haaks op het doel waarvoor het geld wordt geleend, namelijk investeringen die 50 tot 100 jaar mee moeten gaan.’

‘Dat betekent dat de bedrijven meer dan gewenst afhankelijk worden van kortcyclische leningen, om te voorkomen dat er een discrepantie ontstaat tussen de toegestane bandbreedte en de feitelijke situatie. Ook kunnen de risico’s van renteschommelingen instabiliteit van de tarieven tot gevolg hebben, iets wat niet in het belang van de klant en de aandeelhouders is. Een langere referentieperiode én een langere looptijd van de WACC zouden deze problemen voorkomen.’

De sector verwelkomt het voornemen van de minister om nader onderzoek te doen naar mogelijke (ongewenste) effecten van de WACC (vermogenskostenvoet) op de financieringsruimte voor investeringen.

Geen reden om toezicht tarieven aan te passen

Vewin kan zich vinden in de conclusies van het rapport en de reactie van de minister dat het stelsel van sturing en toezicht naar behoren functioneert, maar dat verbeteringen mogelijk zijn. De zorg voor kwaliteit, leveringszekerheid, toegankelijkheid, duurzaamheid en doelmatigheid vragen om een integrale toezichthouder.

‘Om aan de wettelijke bepalingen met betrekking tot de drinkwartertarieven te voldoen, hebben we in de afgelopen jaren in overleg met de ILT en de ACM belangrijke verbeteringen doorgevoerd zoals de ontwikkeling van kostprijsmodellen en rapportageformats. Ook is door de toezichthouders een toetsingskader opgesteld’, aldus Doedel. De drinkwatersector is het eens met de evaluatie en de minister dat er geen aanleiding is om de taakverdeling tussen ILT en ACM te veranderen. Doedel: ‘We streven ernaar om bij de tarievenrapportages 2018 volledig te voldoen aan de wettelijke transparantievereisten.’

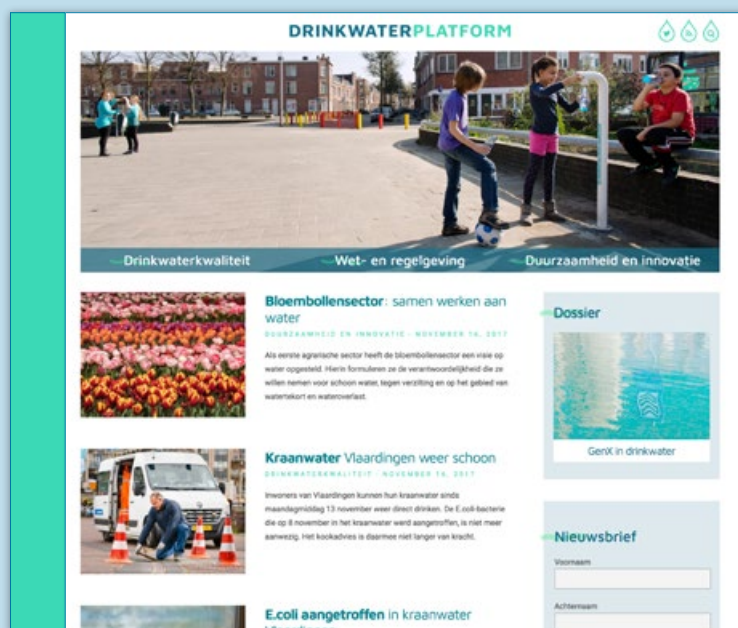
RIVM-rapport GenX: drinkwater in Nederland veilig

RIVM en KWR hebben een rapport opgesteld naar aanleiding van de aanwezigheid van GenX in het drinkwater en drinkwaterbronnen in delen van Nederland. Het onderzoek bevestigt dat het drinkwater in heel Nederland veilig is. De gemeten concentraties GenX liggen ruim onder de richtwaarde van het RIVM. De minister van Infrastructuur en Waterstaat Cora van Nieuwenhuizen heeft het rapport onlangs naar de Tweede Kamer gestuurd.

Uit het rapport van het RIVM blijkt dat GenX in zeer lage concentraties is aangetroffen in het drinkwater van drinkwaterbedrijven Oasen, Dunea en Evides Waterbedrijf. Dit maakten de bedrijven eerder dit jaar al bekend. De aangetroffen hoeveelheden zijn overal 5 tot 15 keer lager dan de door het RIVM opgestelde richtwaarde voor drinkwater, gericht op de volksgezondheid. Deze richtwaarde is 150 nanogram per liter. In het drinkwater van de overige zeven drinkwaterbedrijven is geen GenX-gerelateerde stof aangetroffen.

Ondanks dat drinkwaterbedrijven ervoor zorgen dat het drinkwater schoon en veilig is, vindt Vewin dat de bronnen voor drinkwater beter beschermd moeten worden. Dat kan door chemische bedrijven te verplichten een actueel overzicht bij te houden van te lozen stoffen en het afvalwater continu te monitoren. Daarnaast moet in het proces van vergunningverlening beter rekening worden gehouden met het drinkwaterbelang. Er zijn heldere afspraken nodig tussen bevoegde gezagen over de rolverdeling bij lozingen en er moet meer aandacht komen voor capaciteit en kennisontwikkeling bij vergunningverleners, zoals ook geconcludeerd wordt in een onderzoeksrapport van RHDHV.

Lees ook het standpunt van Vewin over lozingen van chemische stoffen: bit.ly/standpuntopkomendestoffen

Nieuwe informatieve site met alles over drinkwater: drinkwaterplatform.nl

Alle Nederlandse waterbedrijven en Vewin hebben gezamenlijk een nieuw online drinkwaterplatform gelanceerd: www.drinkwaterplatform.nl.

Op het platform staan de kwaliteit van drinkwater en bronbescherming in Nederland centraal. Doel is voor een breed publiek achtergrondinformatie en nieuws te bieden rondom alle facetten van drinkwater en daarmee het waterbewustzijn te vergroten. Maar ook om antwoord te geven op vragen als: hoe zit het nu écht met nieuwe stoffen in het drinkwater? Met welke wetten en regelgeving hebben we te maken en hoe is het gesteld met de bronnen van ons drinkwater?

Drinkwaterplatform.nl is een redactioneel platform, gemaakt door een onafhankelijke redactie.

Lezers kunnen zich abonneren op een nieuwsbrief, deze ontvangen zij dan maandelijks in hun mailbox.

Aanmelden voor de nieuwsbrief kan via bit.ly/dwpcnieuwsbrief

Cees Veerman, oud-voorzitter van Vewin.

Cees Veerman zwaait af na zes jaar Vewin-voorzitterschap

'De Nederlandse drinkwatersector is klaar voor de toekomst'

In augustus van dit jaar trad Cees Veerman af als voorzitter van Vewin, na twee bestuurstermijnen van drie jaar. Toen hij in 2011 aantrad, viel hij met zijn neus in de boter: het kersverse Bestuursakkoord Water, een nieuwe Drinkwaterwet, de invulling van de nieuwe Deltawet en de Omgevingswet waren enkele van de uitdagingen die op zijn bord lagen. *Hoe kijkt hij nu terug op zijn voorzitterschap?*

Als (onder andere) voormalig minister van Landbouw en voorzitter van de vereniging Natuurmonumenten kende Cees Veerman de drinkwatersector al langer. Toch was hij in 2011 verrast bij de nadere kennismaking met de sector. 'Wat mij nog het meest opviel, was de grote mate van professionaliteit en toewijding bij de drinkwaterbedrijven', aldus Veerman. 'Het waren en zijn goed geleide

bedrijven, die in stilte een belangrijke publieke taak vervullen, op een bedrijfsmatige en efficiënte manier. Met als resultaat: het beste drinkwater ter wereld, dat duurzaam wordt geproduceerd en tegen de laagst mogelijke kosten 24 uur per dag overal in Nederland uit de kraan komt.'

Is uw beeld van de drinkwatersector in de tussenliggende tijd nog veranderd? Veerman: 'We hebben in 2011 met de tien drinkwaterbedrijven een intensieve positiebepaling uitgevoerd en een visie ontwikkeld die ons de afgelopen jaren als leidraad diende. Het waren toen best spannende tijden voor de drinkwatersector, met belangrijke onderwerpen die 'van buiten' op ons afkwamen: de nieuwe Drinkwaterwet, de invulling van de nieuwe Deltawet, de ontwikkeling van het nieuwe omgevingsrecht, de uitvoering van de Europese Kaderrichtlijn Water, het Bestuursakkoord Water, nieuwe bezuinigingen. Daarbij is het zaak dat de individuele belangen van de drinkwaterbedrijven en het collectieve belang van de sector met elkaar in overeenstemming zijn. We hebben daar toen intensief met elkaar over gesproken en als ik nu zes jaar later zie hoe we dat hebben aangepakt, dan ben ik daar niet ontevreden over.'

'Ik denk dat ik wel mag zeggen dat de drinkwatersector in evenwicht is, en dat de bedrijven hun zaakjes goed op orde hebben, zowel financieel als bedrijfsmatig. Natuurlijk waren er wel een paar rimpeltjes in de vijver, maar dat hoort erbij. Ik denk dan aan de discussie over de buitenlandse activiteiten van de drinkwaterbedrijven of over de WACC¹. Op het snijvlak van privaat- en publiekrechtelijke organisaties zijn dat op zich gezonde discussies, waarmee je elkaar scherp houdt.'

Successen

Eén van de successen van de afgelopen jaren is volgens Veerman de uitvoering van het Bestuursakkoord Water: 'De drinkwaterbedrijven hebben daar een actieve rol in genomen. Door zich méér dan aan de afspraken te houden, zijn de vooraf afgesproken doelstellingen overtroffen. Hopelijk is met de geïntensiveerde samenwerking met de gemeenten en de waterschappen onder het BAW ook de basis gelegd voor een praktische aanpak van andere waterketenproblemen. Volgens mij was dat al zichtbaar in de manier waarop gezamenlijk is gereageerd en opgetreden bij de problematiek van lozingen op het oppervlaktewater van bijvoorbeeld pyrazool in de Maas.'

Hoe ziet u de rol van Vewin en van de voorzitter?

Veerman: 'Als producenten van drinkwater staan de bedrijven hun mannetje wel, daar hebben ze mij echt niet voor nodig. Maar voor sommige zaken is het wel handig als je samen kunt optrekken. In Vewin moeten twee werelden elkaar vinden: die van de dagelijkse business van de drinkwaterproductie, en die van de lobby en de politieke gevoeligheden. De drinkwaterbedrijven worden bedrijfsmatig geleid door directeuren, die op zekere afstand opereren van de wereld van politiek en beleid. Tegelijkertijd vormen deze directeuren het bestuur van Vewin, met als taak: het behartigen van de gemeenschappelijke belangen van de sector in Den Haag en Brussel.'

Internationaal

U gaf al aan dat het Nederlandse drinkwater tot het beste van de wereld behoort. Wijlen minister Joseph Luns heeft eens gezegd: 'Het voordeel van een klein land is dat het een groot buitenland heeft'. *Bent u het daarmee eens?* Veerman: 'Voor een diplomaat gaat dat misschien wel op, maar voor drinkwaterbedrijven ligt dat genuanceer-

der. De waterproblematiek in Nederland valt in het niet bij de situatie in veel ontwikkelingslanden. Het is prachtig als Nederlandse kennis of technologie elders het verschil kan betekenen tussen leven en dood. Een goed voorbeeld is een project in de Mekong-delta in Vietnam waar ik ooit op werkbezoek was. Een teruggekeerde bootvluchteling is daar een eigen waterbedrijf begonnen – met kennis die hij in Nederland opdeed bij een drinkwaterbedrijf en met door onze sector gesponsorde techniek. Daarmee verschaft hij de allerarmsten in het gebied voor het eerst toegang tot schoon drinkwater en sanitatie. Ik ben er trots op dat wij een bijdrage mogen leveren aan dat soort initiatieven. In die zin biedt het buitenland natuurlijk veel mogelijkheden voor de export van onze kennis en ik vind ook dat we dat aan onze stand verplicht zijn.'

Kaderrichtlijn Water

'Maar er is ook een ander aspect: doordat Nederland aan het eind ligt van enkele grote, internationale rivieren, krijgen wij te maken met wat er in andere landen in het oppervlakte- én het grondwater terecht komt. De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) stelt hoge eisen aan waterkwaliteit en het belang van schone rivieren. Met als doel: productie van drinkwater door een 'eenvoudige zuivering'. Dat betekent dat je bronnen dus al redelijk schoon moeten zijn. Er zijn grote verbeteringen bereikt op het gebied van het aantal overschrijdingen door pesticiden en nutriënten, maar we zijn er nog niet. Daarnaast komen nieuwe stoffen, zoals medicijnen, drugs en nanodeeltjes, steeds vaker voor in het oppervlakte- en het grondwater. Het uitgangspunt daarbij moet blijven: 'De vervuiler betaalt'. Hoe dichter bij de vervuiler kan worden gezuiverd, des te beter. Dat zul je Europees moeten regelen, dus ook in Brussel ligt nog een schone taak voor Vewin.'

Heeft u zelf nog iets opgestoken van uw voorzitterschap?

'Zeker', aldus Veerman. 'De drinkwaterbedrijven zijn vrij bescheiden, maar wat ze in relatieve stilte technologisch voor elkaar boksen, is indrukwekkend. Als enige land ter wereld zijn wij in staat perfect drinkwater te maken zonder het gebruik van chloor: met geavanceerde filters, membranen, UV-behandeling en ga zo maar door. Als je ziet wat voor infrastructuur is ontwikkeld om iedereen in Nederland 24/7 van schoon en lekker drinkwater te voorzien, dan is dat echt enorm. Dingen zoals planning, onderhoud, voorbereiding op calamiteiten, nooddrinkwatervoorziening: je staat er niet bij stil, maar de drinkwaterbedrijven hebben het echt allemaal prima geregeld. Ik heb daar veel van geleerd en probeer dat ook elders weer uit te dragen!'

In balans

'Ik geef het stokje met een gerust hart over aan mijn opvolger. De drinkwatersector is in balans en ik heb er het volste vertrouwen in dat zij in staat is de uitdagingen van de komende jaren het hoofd te bieden. Daarbij denk ik dat een centrale organisatie zoals Vewin een belangrijke rol kan spelen bij het volgen van en waar mogelijk meewerken aan wet- en regelgevingsprocessen. De kennis waarover de sector beschikt, kan via Vewin zijn weg vinden naar de beleidsmakers. Als dat op een transparante en integere manier gebeurt, is dat in ieders belang.'

¹ WACC = Weighted average cost of capital, ofwel: de gemiddelde kosten voor het kapitaal waarmee een bedrijf/organisatie gefinancierd wordt, bestaande uit het eigen vermogen, aangevuld met het vreemd vermogen.

Jelle Hannema, directievoorzitter Vitens.

Jelle Hannema, directievoorzitter Vitens

'Trots op de Nederlandse drinkwatervoorziening'

Per 1 september 2017 is Jelle Hannema (55) Lieve Declercq opgevolgd als directievoorzitter van Vitens. Hannema werkt al sinds 2014 bij het drinkwaterbedrijf, als manager Asset Management. Wat zijn de komende jaren volgens hem de belangrijkste opgaven, voor de sector als geheel en voor Vitens in het bijzonder?

De directie van Vitens bestaat sinds 1 september jl. uit directeur Marike Bonhof en directievoorzitter Jelle Hannema. Hannema studeerde rechten, richting Juridische Bestuurswetenschappen, aan de Universiteit van Amsterdam. Hij begon zijn loopbaan als beleidsmedewerker milieubeleid bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten,

waarna hij zijn carrière voortzette bij advies- en ingenieursbureau DHV, inmiddels Royal HaskoningDHV. Sinds 2014 werkt hij bij Vitens als manager Asset Management.

U kent de drinkwaterbedrijven inmiddels goed; hoe typeert u de sector?

Hannema: 'Kenmerkend is de enorme bevlo-

genheid om goede producten te leveren en daarbij in te spelen op de vraag van de klant. Daarnaast is de drinkwatersector in mijn ogen nogal bescheiden; men beschouwt de eigen prestaties eigenlijk als vanzelfsprekend, iets waarmee men niet te koop loopt. Bescheidenheid is een mooie eigenschap. Tegelijkertijd moeten we er wel voor zorgen

dat we zichtbaar blijven. Dat is belangrijk met alle andere belangen die er spelen en die ons drinkwater kunnen raken.'

'Als drinkwaterbedrijf weet je hoe belangrijk drinkwater is; het is niet voor niets door het Rijk erkend als nationaal belang. Andere partijen ervaren die vanzelfsprekendheid minder: hun focus ligt elders, op andere belangen of prioriteiten. Het is onze taak om continu aandacht te vragen voor het maatschappelijk belang van schoon en betrouwbaar drinkwater. Zeker als je kijkt naar uitdagingen zoals de nieuwe Omgevingswet, de Structuurvisie Ondergrond en de energietransitie.'

Op welk aspect van de drinkwatervoorziening bent u trots?

Hannema: 'De professionaliteit van onze medewerkers is echt iets om trots op te zijn. En dat geldt niet alleen voor mij als directeur van Vitens, maar eigenlijk voor elke Nederlander. Waar ik ook ter wereld kom, overal hoor ik dat de Nederlandse drinkwatersector kwalitatief op eenzame hoogte opereert. En dat is de verdienste van alle mannen en vrouwen die daar dag in, dag uit hard hun best voor doen.'

Hoe kan de sector zich nog verbeteren volgens u?

Hannema: 'Zoals gezegd; iets minder bescheidenheid, iets meer naar buiten treden, dat zou volgens mij best mogen. We kun-

'DRINKWATERSECTOR MAG BEST

MINDER BESCHIEDEN ZIJN'

nen trots zijn op wat we voor elkaar brengen, maar we kunnen niet gaan stilzitten. Er ontstaan steeds nieuwe uitdagingen, die ons werk bemoeilijken. Denk aan de recente lozingen van pyrazool of GenX, maar ook aan langetermijn-ontwikkelingen, zoals nieuwe stoffen, medicijnresten, nitraat of bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater en grondwater. De drinkwaterbedrijven moeten nu helaas die stoffen soms aan het einde van de keten uit het water zuiveren. Het zou beter zijn als we er samen met anderen en samen met de sector voor kunnen zorgen dat deze stoffen er helemaal niet in terechtkomen. Dat betekent ook dat we als sector zichtbaar moeten zijn en onderwerpen moeten agenderen. Daarbij trekken we vaak samen op en soms zal een afzonderlijk drinkwaterbedrijf het voortouw nemen, bijvoorbeeld als er specifieke belangen in het spel zijn. We zijn het aan onze klanten verplicht, dat we principieel staan voor de schone bronnen voor ons drinkwater.'

Wat ziet u als de belangrijkste externe opgaven voor Vitens, de komende jaren?

Hannema: 'Het beschermen van onze drink-

waterbronnen. Het drinkwaterbelang is de afgelopen periode volop terechtgekomen in de ruimtelijke dynamiek. En het wordt steeds drukker om ons heen, als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen zoals klimaatverandering, de energietransitie, de Omgevingswet en de Structuurvisie Ondergrond. Dat vergt een actieve rol, zowel van onszelf, in samenwerkingsverbanden, als in het maatschappelijke en bestuurlijke debat. Gelukkig geeft het aandeelhouder-schap van de gemeenten en provincies de drinkwaterbedrijven bij die overheden bruikbare ingangen om hun boodschap over te brengen. En samen met Vewin en de sector zoeken we in Den Haag en Brussel naar wegen om onze standpunten over te brengen bij de ministeries en de politiek. Graag nodigen we hierbij ook de politiek uit om bij ons langs te komen en met ons in gesprek te gaan over het gezamenlijke belang van ons drinkwater.'

'Op de korte termijn is het daarnaast zaak om in de aanloop naar de gemeenteraads-verkiezingen van eind maart 2018 het drinkwaterverhaal lokaal onderdeel te

Drinkwaterproductie.

‘DE PROBLEMATIEK TE LIJF SÁMEN MET ANDERE STAKEHOLDERS’

maken van de gemeentelijke verkiezingsprogramma's en het lokale publieke debat. Voordeel nu al is dat gemeenten in gesprekken aangeven dat ze zich meer betrokken voelen bij hun eigen drinkwater dan bijvoorbeeld bij een nationaal thema zoals de energietransitie.'

Hannema maakt hier direct een kanttekening bij: 'De onduidelijke en versnipperde bevoegdheidsverdeling met betrekking tot bodem en grondwater is ons al langer een doorn in het oog: soms is de provincie toegevoegd, soms de gemeente, soms een waterschap en soms het Rijk. Elke partij vat zijn taken op dat gebied anders op en dat maakt het soms lastig om tot resultaten te komen. Juist nu het integraal nadenken over de ondergrond belangrijker wordt, in de aanloop naar het nieuwe omgevingsrecht, zou dit eenduidiger moeten worden geregeld.'

Schone bronnen

Een terugkerend thema is het terugdringen van verontreiniging van de bronnen voor drinkwater: oppervlaktewater en grondwater. Vitens is vooral een 'grondwaterbedrijf', terwijl van oudsher de aandacht op het gebied van verontreiniging vooral uitging naar oppervlaktewater: *ondervindt u problemen op dit gebied?*

Hannema: 'Wij gebruiken ongeveer 100 grondwaterbronnen voor de productie van drinkwater: in de helft daarvan treffen wij sporen aan van stoffen die er eigenlijk helemaal niet in zouden moeten zitten. Soms zijn dat resten van oude industriële verontreinigingen, maar steeds vaker ook medicijnresten, of nitraten of bestrijdingsmiddelenresten uit de landbouw. Oppervlaktewater heeft dus invloed op ons grondwater. Nog zeer recent was in het nieuws dat de mestwereld zich niet altijd aan de regels houdt. Ook daardoor raakt het grondwater vervuild, en dat is niet in het belang van het milieu en de kwaliteit van ons drinkwater. Onze bronnen staan onder druk en wij maken ons daar zorgen over.'

Hij vervolgt: 'Natuurlijk zuiveren wij al die stoffen uit het grondwater dat dient als onze grondstof voor de productie van drinkwater. Maar dat stelt ons voor steeds hogere kosten, die we uiteindelijk moeten doorberekenen aan onze klanten. Zo betaalt de consument voor de vervuiling die een ander veroorzaakt; een onwenselijke situatie, waar wij niet blij mee zijn. Zuiveren is daarnaast zeer complex en geen duurzame oplossing voor onze samenleving.'

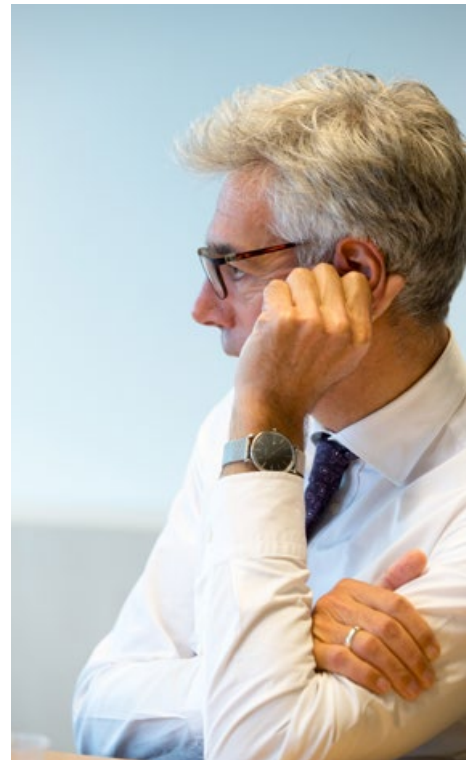
'Soms moeten we zelfs overgaan tot sluiting van een winning, gewoon omdat het economisch niet verantwoord is om de aangetroffen vervuiling te zuiveren. Maar dat kun je niet al te vaak doen, zoveel geschikte locaties voor grondwaterwinning voor drinkwater zijn er niet meer. De kwaliteit van het grondwater is een belangrijke indicator voor de kwaliteit van onze leefomgeving. Hier ligt dus echt een taak voor de overheid en de politiek: het draait uiteindelijk om de vraag in wat voor een wereld je wilt leven...'

Boeren voor drinkwater

'Overigens laten we het niet alleen bij signaleren van en aandacht vragen voor de problematiek; we ondernemen zelf concrete, praktische stappen om tot oplossingen te komen, samen met andere stakeholders. Zo hebben we verschillende succesvolle pilots uitgevoerd met landbouw- en natuurorganisaties, zoals 'Vruchtbare Kringloop' en 'Boeren voor grondwater'. De kern van succes is volgens mij het creëren van winstsituaties voor iedereen en dat is gelukt in deze pilots. We tonen aan dat je een gezonde bedrijfsvoering voor boeren kunt combineren met maatregelen die het milieu en de kwaliteit van het grondwater ten goede komen. Nu is het zaak dat de overheid een landelijke uitrol faciliteert, samen met partijen zoals bijvoorbeeld de Rabobank, FrieslandCampina en LTO Nederland.'

En intern: zijn er zaken bij Vitens die anders moeten?

Hannema: 'Zoals gezegd hebben we bedrijfsmatig onze zaakjes aardig voor elkaar.

Maar natuurlijk zoeken we altijd naar wegen om onze dienstverlening te verbeteren. Een belangrijke ontwikkeling op dat gebied is het slimmer maken van ons netwerk. Dat zal een andere vorm aannemen dan bij de elektriciteits- en gasbedrijven: wij gaan geen slimme meters installeren bij al onze klanten. Om ons bedrijfsproces intelligenter te maken, gaan wij onder andere werken met sensoren in onze leidingen. Op die manier genereren we waardevolle meetgegevens over de kwaliteit van ons distributienet en bouwen we aan een zogeheten 'smart grid'. Door het toepassen van big data-technologieën zoals streaming analytics en dynamische data zullen we in de toekomst optimaal gebruik kunnen maken van alle gegevens waarover onze systemen beschikken. Op die manier kunnen we sneller reageren op verstoringen en zelfs voorspellingen doen over dreigende breuken. Met altijd als doel: het verbeteren van de dienstverlening aan onze klanten. Want daar doen we het uiteindelijk voor: schoon en betrouwbaar drinkwater voor onze afnemers.'

Pilot Vruchtbare Kringloop

Meer informatie over projecten die goed zijn voor boeren, natuur en drinkwater: www.vruchtbareringloop.nl.

Minister van Infrastructuur en Waterstaat Cora van Nieuwenhuizen.

Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat Stientje van Veldhoven.

Ministerie in het nieuw

Het regeerakkoord van het kabinet-Rutte III heeft voor de Haagse ministeries de nodige veranderingen met zich meegebracht. Zo kreeg onder andere het ministerie van IenM een nieuwe naam en heet het nu: ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW).

De nieuwe minister van IenW, Cora van Nieuwenhuizen (VVD) heeft het onderwerp 'water' in haar portefeuille. Staatssecretaris van IenW Stientje van Veldhoven (D66) is onder andere verantwoordelijk voor de onderwerpen milieu (biociden en gewasbescherming buiten de landbouw) en bodem.

Van Nieuwenhuizen was van 2010 tot 2014 lid van de Tweede Kamer voor de VVD. Ze was toen onder meer woordvoerder integratie, asielbeleid en sociale zaken en voorzitter van de vaste Kamercommissie voor Financiën. Vanaf 2014 was Van Nieuwenhuizen lid van het Europees Parlement voor de VVD. Hier was ze onder meer lid van

de commissie Economische en monetaire zaken (ECON), rapporteur FinTech en Benchmarks, en lid van de enquêtecommissie naar aanleiding van de Panama Papers.

Van Veldhoven was vanaf 2007 beleidsadviseur coördinatie intergouvernementele initiatieven bij de Europese Commissie en van 2009 tot 2010 clustercoördinator Zuidvleugel Randstad bij het ministerie van Economische Zaken. Vanaf 2010 was Van Veldhoven lid van de Tweede Kamer voor D66 met in haar portefeuille onder meer ruimtelijke ordening, omgevingswet, duurzaamheid, mobiliteit, klimaat en energie, ontwikkelingssamenwerking en LNV.

Materialen die in contact staan met drinkwater: waterleidingbuizen.

Ondertussen in Brussel

Herziening Drinkwaterrichtlijn

In 2014 is de Europese Commissie gestart met de evaluatie van de bestaande Drinkwaterrichtlijn, als onderdeel van REFIT: het Regulatory Fitness and Performance Programme. De belangrijkste conclusie van het inmiddels gepubliceerde evaluatierapport luidt dat de richtlijn 'fit for purpose' is, maar dat herziening op een aantal onderdelen noodzakelijk is. Ook die herziening is nu bijna gereed.

De evaluatie kende twee hoofdonderdelen: een evaluatiestudie en een impact assessment studie. De evaluatiestudie richtte zich op de vraag of de richtlijn de gewenste resultaten bereikt en concludeerde dat er verbeteringen nodig zijn voor wat betreft het updaten van de microbiologische en chemische parameters, producten en materialen in contact met drinkwater, het integreren van een risico-gebaseerde benadering en transparantie. De impact assessment studie heeft vervolgens verschillende beleidsopties bestudeerd voor

een herziening op onder meer die punten. Een aanvullende studie over de herziening van bijlage I van de richtlijn werd uitgevoerd door de Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO). Daarnaast is een studie verricht over de harmonisatie van materialen en chemicaliën in contact met drinkwater. De impact assessment studie is in het voorjaar van 2017 gepubliceerd. Dit geldt ook voor de studie over materialen en chemicaliën in contact met drinkwater. De WHO-studie is nog niet afgerond.

Visie EurEau

Op basis hiervan heeft de Europese Commissie nu een voorstel voor de herziening van de Drinkwaterrichtlijn (DWR) ontwikkeld, dat binnenkort wordt gepubliceerd. In de aanloop hiernaartoe geeft Carla Chiaretti – hoofd beleid bij EurEau, de koepelvereniging van Europese waterbedrijven waar Vewin en de Unie van Waterschappen lid van zijn – antwoord op een aantal vragen over dit belangrijke dossier.

Wat zijn volgens EurEau de belangrijkste elementen in de herziening van de Drinkwaterrichtlijn voor waterbedrijven?

Chiaretti: 'De essentiële basiselementen van het aanstaande wetsvoorstel zijn de kwaliteitsparameters en de invoering van waterveiligheidsplannen, maar dat zijn niet de enige belangrijke onderdelen. Als gevolg van het Europese burgerinitiatief Right2Water was de Commissie bereid de reikwijdte van de Richtlijn te verbreden, zodat deze ook bepalingen en 'zachte maatregelen' zal omvatten, die verder gaan dan de kwaliteit van drinkwater. Bij het opstellen van het voorstel heeft de Commissie gekeken hoe consumenten op een slimme manier kunnen worden voorgelicht om het drinkwaterbewustzijn – niet alleen in hun eigen stad of land, maar in de gehele EU – te vergroten.'

Materialen in contact met drinkwater

'Ook heeft de Commissie de Richtlijn een duidelijke focus proberen te geven op het bevorderen van de consumptie van kraanwater ten opzichte van bronwater om – in het kader van het stimuleren van de circulaire economie – het gebruik van plastic terug te dringen. Materialen en producten die met drinkwater in contact komen, vormen een ander belangrijk thema dat opnieuw bekeken is. Daarbij heeft de Commissie geconcludeerd dat de bepalingen van artikel 10 niet goed werken en op de lange termijn een uitdaging vormen voor de voorziening van schoon en gezond drinkwater in de EU.'

'Een ander belangrijk aspect dat de Commissie heeft onderzocht, is de beleidsoptie die toegang tot drinkwater garandeert voor iedereen, dus álle burgers in de EU-landen: óók daklozen, immigranten of mensen die niet op het openbare waternet zijn aangesloten. Klaarblijkelijk heeft de juridische dienst van de Commissie groen licht gegeven om de kwestie van 'toegang tot water' direct te reguleren. Het wordt interessant om te zien welke voorstellen de Commissie op dit punt zal aannemen: betekent dergelijke toegang bijvoorbeeld dat er meer openbare drinkwaterpunten moeten komen? Op dit moment weten we het nog niet.'

Wat is de positie van EurEau ten opzichte van deze beleidsopties, en hoe heeft EurEau geprobeerd om de positie van de Europese Commissie op deze punten te beïnvloeden?

Chiaretti: 'Bij het opstellen van het voorstel heeft EurEau zich erg ingespannen om de nodige ondersteuning te bieden. We staan positief tegenover de invoering van de waterveiligheidsplannen, en we willen dat de gezondheid van EU-burgers in de hele EU op dezelfde manier wordt beschermd. Zoals de voorzitter van de Commissie het stelde in zijn 'Staat van de Unie'-toespraak: 'In een Unie van gelijken horen er geen tweederangsburgers te zijn.'

Bijeenkomsten

'Als EurEau hebben we deelgenomen aan de twee stakeholders-bijeenkomsten op het gebied van drinkwater, de twee dialoog-

Carla Chiaretti – hoofd beleid, EurEau.

bijeenkomsten met belanghebbenden over transparantie en benchmarking, de WHO-bijeenkomst over de parameters, en alle bijeenkomsten van de DWR-expertgroep. In het kader van het gericht raadplegen van belanghebbenden hebben we de ambtenaren van de Commissie ook bilateraal gesproken. We hebben niet alleen gegevens voor de effectbeoordelingen aangeleverd aan de betrokken adviseurs en de Commissie zelf, maar ook tientallen opmerkingen ingediend, waaronder suggesties voor juridische formuleringen. We hebben ons altijd constructief opgesteld, maar zijn niet bang geweest om onze stem te verheffen wanneer we het niet eens waren met de voorstellen die op tafel lagen. Dit zou niet mogelijk zijn geweest zonder de fundamentele inbreng van de leden van de Drinkwatercommissie van EurEau: deze experts uit 29 Europese landen vormen echt de ruggengraat van onze organisatie!

Welke probleempunten kunnen we van het voorstel van de Europese Commissie verwachten?

Chiaretti: 'Het feit dat de WHO een onderzoek heeft verricht naar de waterkwaliteitsparameters dat niet openbaar is, maar gelijktijdig met het wetsvoorstel wordt gepubliceerd, is problematisch. We weten niet welke nieuwe parameters worden opgenomen en welke komen te vervallen. Dat maakt het moeilijk om een inschatting te maken van de kosten die hiermee samenhangen voor waterbedrijven.'

'Ook verwachten we dat de Commissie een erg behoudend standpunt zal innemen met betrekking tot materialen en producten die met drinkwater in contact komen. Dit zou voor de herziening van de Richtlijn een gemiste kans zijn om de hygiëne-eisen voor deze producten op EU-niveau te harmoniseren. Dat is geen goed nieuws

HARMONISATIE VAN REGELGEVING VOOR MATERIALEN EN CHEMICALIËN IN CONTACT MET DRINKWATER

voor waterbedrijven; wanneer je in deze producten investeert, wil je er zeker van zijn dat ze van goede kwaliteit zijn, aangezien ze voor een periode van misschien wel 50 jaar deel zullen uitmaken van het waternet.'

In hoeverre heeft de Europese Commissie de zorgen en suggesties van de Europese drinkwatersector meegenomen? Wat had beter gekund?

Chiaretti: 'Ik denk dat we relatief tevreden kunnen zijn, aangezien de Commissie de afgelopen twee jaar veel van de suggesties van EurEau in overweging heeft genomen. In december 2015 lagen er veertien beleidsopties op tafel, waaronder verplichte EU-brede benchmarking voor waterbedrijven zoals de initiatiefnemers van Right2Water hadden voorgesteld. Ook was er sprake van 'consumentenraden' die betrokken zouden worden bij de besluitvorming en het beheer van de waterbedrijven.'

'Op dit moment is de Commissie vijf beleidsopties aan het uitwerken en zullen naar verwachting zachte maatregelen worden voorgesteld met betrekking tot voorlichting aan consumenten: dat klinkt al veel redelijker.'

'Aanvankelijk bestond ook de intentie om een online-tool te ontwikkelen die consumenten real-time informatie zou geven over de drinkwatercontrole. We hebben erop gewezen dat dit niet haalbaar is, en deze optie is inmiddels van tafel.'

Herzieningsproces

'Naar mijn mening zijn de belanghebbenden sinds 2014 goed bij het evaluatieproces betrokken. Tot mijn spijt kan ik dat niet zeggen van het herzieningsproces dat daarop volgde. In maart 2017 is de laatste bijeenkomst van de expertgroep Drinkwater gehouden, waarin de vijf beleidsopties slechts kort zijn besproken. Verder heeft er geen openbare consultatie over de beleidsopties plaatsgevonden: één van de stappen die de Commissie in het kader van de richtlijnen met betrekking tot betere regelgeving wat ons betreft wél zou moeten ondernemen.'

'Ik verwacht dat dit gebrek aan inspraak zal leiden tot meer wijzigingsvoorstellen door de lidstaten en door de leden van het Europees Parlement wanneer het voorstel door de Commissie is aangenomen.'

Wat zal de strategie van EurEau zijn, wanneer het voorstel voor de Drinkwaterrichtlijn is gepubliceerd?

Chiaretti: 'We zullen snel moeten reageren, en EurEau zal een duidelijk standpunt moeten innemen, aangezien de Permanente Vertegenwoordigers van de lidstaten het voorstel binnen twee tot drie weken na publicatie zullen beoordelen, voordat de Europarlementariërs ermee aan de slag gaan. Vanuit dit oogpunt

zou het zeer nuttig zijn om een buitengewone bijeenkomst van de Drinkwatercommissie te organiseren, zodat onze experts hun ideeën kunnen uitwisselen. Daarnaast kunnen we daar wijzigingsvoorstellen opstellen, evenals een strategie om te zorgen dat deze op de juiste manier bij de relevante besluitvormers terechtkomen.'

'Wat de Raad van de EU betreft: we hebben al goede contacten gelegd met de roulerende voorzitters van de Raad (Bulgarije, Oostenrijk en – in 2019 – Roemenië). Ook zullen we onze nationale brancheverenigingen mobiliseren om de positie van EurEau te delen met hun nationale ministeries in de verschillende hoofdsteden en met hun vertegenwoordigingen in Brussel. De rol die onze nationale brancheverenigingen spelen, maakt echt verschil wanneer het op lobbyen over EU-regelgeving aankomt. Een effectieve lobbystrategie richt zich met dezelfde boodschap op zowel het Europese als het nationale niveau.'

'Vervolgens zullen we de Europarlementariërs benaderen die zich met dit dossier gaan bezighouden. Ook gaan we proberen om fractie-overstijgende bijeenkomsten over de Richtlijn te organiseren om Europarlementariërs een forum buiten de Commissie (DG ENVI) om te bieden.'

Conferentie

'Volgend voorjaar kan verder een conferentie worden georganiseerd om het bredere publiek te informeren. Daarnaast wordt het interessant om op zoek te gaan naar synergieën met andere belanghebbenden die onze opvattingen mogelijk delen. Wat betreft de kwestie van materialen en producten die met drinkwater in contact komen, werken we bijvoorbeeld binnen het 'European Drinking Water'-consortium samen met de fabrikanten van deze producten.'

Inzet Vewin

Vewin vindt het van belang dat de Drinkwaterrichtlijn behouden blijft, met de volgende aandachtspunten:

- Houd vast aan het voorzorgsprincipe en de voorzorgsnorm bij de herziening van Annex I;
- Leg een relatie met de Kaderrichtlijn Water, wat betreft de verplichting van lidstaten voor de bescherming van drinkwaterbronnen;
- Bouw een risicobenadering in, met ruimte voor lidstaten om dit in te vullen;
- Harmonisatie van regelgeving voor materialen en chemicaliën in contact met drinkwater.

Ondertekening van de overeenkomst tussen Raphael Roquet van Saint-Gobain Pipe Systems en Roelof Kruize van Waternet.

Waternet vervangt oudste drinkwaterleiding van Nederland

Drinkwaterbedrijf Waternet start met de aanleg van een compleet nieuwe drinkwaterleiding langs de Haarlemmerweg in Amsterdam. Deze pijpleiding vervangt drie oude pijpleidingen, waaronder de oudste van Nederland, met een respectabele leeftijd van 164 jaar.

De oorsprong van de openbare Nederlandse drinkwatervoorziening ligt in Amsterdam, waar grondlegger Jacob van Lennep medio negentiende eeuw een waterleiding liet aanleggen van de duinen bij Zandvoort naar de Haarlemmerpoort in de hoofdstad.

De oudste drinkwaterleidingbuis van Amsterdam stamt uit 1853 en is dus al 164 jaar in gebruik. 'Het systeem functioneert nog steeds. Af en toe zijn er kleine storingen, zoals lekkende kraantjes, maar de leidingen werken prima', vertelt projectleider Willem Bogaard van Waternet. Toch komt er een nieuwe leiding, van gietijzer, net als zijn voorganger: 'Gietijzer is met een geschatte levensduur van 100 jaar zeer duurzaam. Bovendien worden de gietijzeren pijpen geleverd in korte lengtes, waardoor je met kortere sleuven kunt werken. Dat is in een stedelijke omgeving een groot voordeel.'

5.700 kubieke meter per uur

De oude waterleidingen lopen nu in de middenberm van de Haarlemmerweg. De nieuwe leiding komt straks náást de weg te liggen, zodat toekomstig onderhoud aan de leidingen minder hinder oplevert voor het verkeer. In 2019 liggen er over 5,5 km twee nieuwe drinkwatertransportleidingen naast elkaar, die

Afzinken van een drinkwaterleidingbuis in Amsterdam.

samen 5.700 kubieke meter drinkwater per uur kunnen leveren. De buizen hebben een grotere diameter dan de huidige, waardoor er meer drinkwater naar Amsterdam komt. Het pompstation Haarlemmerweg werkt dan op maximale capaciteit.

Rijksoverheid, Valerie Kuypers

Vewin-reactie op Regeerakkoord 2017-2021

Vewin blij met inzet Rutte III op bescherming drinkwaterbronnen

Op 10 oktober is het langverwachte regeerakkoord van het kabinet-Rutte III aangeboden aan de voorzitter van de Tweede Kamer. Vewin is blij dat de coalitiepartijen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie in het regeerakkoord kiezen voor betere bescherming van de drinkwaterbronnen. De reactie van de drinkwaterbedrijven op de relevante aangekondigde beleidsvoornemens en maatregelen op een rijtje.

Kabinet-Rutte III

De voornemens van de regering op het gebied van bodem en ondergrond, opkomende stoffen, landbouw, kustbescherming en vitale infrastructuur zullen bijdragen aan de door de drinkwatersector gewenste impuls voor schoon water in de komende jaren. Het is wel zaak de voornemens van de regering nu gezamenlijk om te zetten in concrete maatregelen. De verhoging van het lage btw-tarief betekent een verzwaring van de lastendruk op drinkwater; Vewin had bij de onderhandelende partijen juist gepleit voor lastenverlichting op drinkwater.

Bodem

Vewin vindt dat in gebieden voor de drinkwatervoorziening de functiescheiding tussen drinkwater enerzijds en mijnbouwactiviteiten en geothermie anderzijds het uitgangspunt moet zijn. Terecht stelt Rutte III dat de ondergrond een steeds belangrijker rol speelt, bijvoorbeeld voor geothermie, de opslag van stoffen en de winning van drinkwater. Het regeerakkoord benoemt de noodzaak van verantwoord omgaan met de ondergrond. Waar nodig zullen de Mijnbouwwet en eventueel andere wetten worden aangepast om mogelijke risico's bij gebruik van de ondergrond een betere plek in het besluitvormingsproces te geven. Dit wordt vastgelegd in de Structuurvisie Ondergrond.

Opkomende stoffen

De hoeveelheid opkomende stoffen in het oppervlaktewater, zoals microplastics, medicijnresten en (andere) hormoonverstorende stoffen, is de laatste jaren toegenomen. Het kabinet komt in overleg met relevante sectoren met een beleidsprogramma om deze toename op een kosteneffectieve manier terug te dringen. Dit beleidsprogramma kan volgens Vewin een goede impuls geven aan de verbetering van de waterkwaliteit. Het is zaak dit programma voortvarend en concreet uit te werken.

Landbouw

Het kabinet zet in op het halen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water en de Nitraatrichtlijn. Dit moet volgens het kabinet gebeuren op een zo efficiënt mogelijke wijze met zo min mogelijk 'nationale koppen'. Vewin vindt het van belang dat drinkwaterbronnen beschermd worden tegen de risico's van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen. Het is positief dat het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid volgens het kabinet minder gericht moet worden op inkomensondersteuning en meer op innovatie en duurzaamheid.

Kustpact

Het Rijk komt de gemaakte afspraken in het Kustpact onverkort na. Dit is belangrijk voor de bescherming van de drinkwatervoorziening in het kustgebied. De drinkwatersector heeft voldoende ruimte nodig om de infiltratie- en bufferfunctie van de duinen veilig te stellen.

Bescherming vitale sectoren

Drinkwater is een eerste levensbehoefte en van groot belang voor de volksgezondheid. We kunnen als samenleving niet zonder. Daarom behoort de drinkwatervoorziening tot de top-vitale infrastructuur van Nederland. Het kabinet geeft in het regeerakkoord aan dat vitale sectoren specifieke bescherming krijgen. Vewin ondersteunt het onderzoek naar de economische afhankelijkheid, mede in het licht van de afhankelijkheden tussen vitale sectoren.

Belastingdruk drinkwater

De ruimte om de belastingen op inkomen te verlagen wordt gevonden door een verhoging van het lage btw-tarief van 6% naar 9%. Omdat drinkwater in het lage btw-tarief valt, heeft deze verhoging direct gevolg voor de drinkwaterprijs. De drinkwatersector had bij de coalitiepartijen juist aangedrongen op een verlaging van de belastingdruk op drinkwater, omdat drinkwater een primaire levensbehoefte is. Maar door de verhoging van het lage btw-tarief naar 9% stijgt de belastingdruk op drinkwater in totaal met 50 miljoen euro per jaar.

Het Waterpaspoort van...

Naam: Cem Laçin

Leeftijd: 31

Functie: Tweede Kamerlid voor de SP

Aantal glazen kraanwater per dag:

'De afgelopen maanden ben ik veel bewuster water gaan drinken, ik drink nu gemiddeld 5-6 glazen kraanwater per dag.'

Op het gebied van water ben ik trots op:

'De waterkwaliteit in ons land. Als consument lijkt het vanzelfsprekend dat er schoon drinkwater uit de kraan stroomt, maar de afgelopen maanden heb ik kunnen zien dat drinkwaterbedrijven enorme operaties uitvoeren om tot schoon drinkwater te komen. Onze waterkwaliteit moeten we hoog houden, drinkwaterbedrijven geven aan dat dat steeds moeilijker wordt door onbekende chemische stoffen die zij tegenkomen bij het innameproces. Lozingen van bijvoorbeeld GenX door Chemours in ons milieu en ons water moeten we bestrijden!'

Ik heb iets met water omdat:

'Ik Rotterdammer ben. Ik woon al bijna 10 jaar in een volkswijk met uitzicht op de Maas. Ik zie van alles voorbij varen, van de watertaxi tot aan het grootste cruiseschip ter wereld, de Harmony of the Seas. Het water biedt enorm veel capaciteit voor goederenvervoer, wat ook nog eens heel duurzaam is. Daar ga ik me de komende periode voor inzetten, meer transport over water om de wegen en het milieu te ontlasten.'

Mijn speerpunt voor het waterbeleid is:

'Behoud van onze (drink)waterkwaliteit en het stimuleren van de binnenvaartsector als duurzaam alternatief voor vrachtverkeer op de weg. Hiervoor is beleid op maat nodig. Dit kabinet pretendeert het groenste regeerakkoord ooit te hebben gesloten, terwijl extra investeringen in infrastructuur voor 53% naar meer asfalt gaan en maar 7% naar de binnenvaart! Zo groen en duurzaam is dat dus niet.'

Als ik aan water denk, dan...

'Denk ik aan uitdagingen en kansen. Onze waterwegen zijn prachtig en bieden veel mogelijkheden, daar moeten we meer gebruik van maken. Daarnaast wil ik nationaal en Europees pleiten voor strengere regels voor het lozen van chemische stoffen in ons milieu en water. Dat kan en moet anders!'

ISIDOOR II

Operationele cyberoefening publieke en private sector

Productielocatie Waterbedrijf Groningen.

Medio oktober vond de vier dagen durende nationale cyberoefening ISIDOOR II plaats, georganiseerd door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC). Circa zestig publieke en private partners hebben meegedaan aan deze oefening, waaronder ook de tien drinkwaterbedrijven.

Het doel van ISIDOOR II was het testen van de gezamenlijke aanpak, samenwerking en coördinatie tijdens een cybercrisis. De private én publieke deelnemers kwamen uit verschillende sectoren zoals energiedistributie, drinkwater, nucleair, keren en beheren van oppervlaktewater, chemie, telecom en de haven. Daarnaast hebben diverse ministeries mee geoefend. In de oefening werden verschillende opeenvolgende cyber-incidenten gesimuleerd in de procesautomatisering van de vitale sectoren: de meet- en regelsystemen die de industriële processen aansturen.

Inbreuk op procesautomatisering

In het geval van drinkwater omvat deze procesautomatisering (of PA) het totale systeem dat gebruikt wordt voor de bediening, bewaking en aansturing van de drinkwatervoorziening; van inname van ruw water, voorzuivering, infiltratie, winning, zuivering/filtratie en transport tot en met de kwaliteitscontrole.

Jasper Verberk maakte als manager Productie bij Brabant Water deel uit van de crisisorganisatie: 'Wij ontvingen een eerste algemeen signaal van het NCSC dat er bij diverse organisaties mogelijke besmettingen waren van Scada/ICS-systemen. Daarop zijn wij onze

Jasper Verberk, Brabant Water.

Patricia Zorko, NCTV en ministerie van Justitie en Veiligheid.

systemen extra gaan monitoren en zagen we inderdaad verhoogde activiteit in de PA-omgeving van een van onze pompstations. Wij hebben toen conform ons protocol Cybersecurity het crisisbeleidsteam op de hoogte gesteld. Later kwam de melding dat de verdachte activiteiten zich hadden uitgebreid naar meerdere pompstations. Inmiddels was vanuit de softwareleverancier ook bekend geworden dat er kwetsbaarheden in de systeemsoftware zaten. Toen is besloten het crisisbeleidsteam bijeen te roepen om de aanpak van de crisis te coördineren. Dit gebeurt vanuit bestaande draaiboeken en protocollen, volgens het bekende BOB-model: beeldvorming – oordeelsvorming – besluitvorming.’

Overgaan op handbediening

‘Gaandeweg de oefening nam de ernst van de ‘inbreuken’ toe. Op een bepaald moment zagen we dat onze installaties gemanipuleerd werden. Dat is het moment dat wij een knip gemaakt hebben tussen de PA- en de kantoorautomatisering om verdere besmetting te voorkomen. Ook hebben we procestechnici ter plekke gestuurd, om te kunnen overgaan op handbediening. Wij willen immers te allen tijde zelf de installaties kunnen bedienen.’

Efteling onder water

Om de crisisorganisatie verder te beproeven had de oefenstaf extra uitdagingen toegevoegd: ‘Op een bepaald moment kregen we meldingen van grote lekkages. Zo kreeg de Efteling geen water meer. Dat bleek niets te maken te hebben met de cyberdreiging, maar te gaan om een normaal lek in een waterleiding, dat ‘toevallig’ tegelijk met de externe dreiging plaatsvond. Dan is het zaak om als beleidsteam rustig te blijven en volgens de BOB-methode stelselmatig te onderzoeken wat er aan de hand is en wat er aan maatregelen nodig is. Zeer leerzaam en goed om dat zo levensecht te oefenen!’

Heeft Brabant Water nog iets geleerd van deze oefening?

Verberk: ‘Wij organiseren – net zoals de andere drinkwater-

bedrijven – enkele malen per jaar zelf crisisoefeningen, vaak rondom ‘natte’ incidenten, zoals storingen en lekkages. Daarom is het goed om regelmatig andersoortige crises te oefenen, ook met externe partners zoals het NCSC. De oefening maakte duidelijk dat onze crisisorganisatie staat als een huis en dat wij goed zijn voorbereid op calamiteiten. We evalueren nog nader of het nodig is om bepaalde scenario’s op details aan te passen. Maar de belangrijkste winst van deze oefening is wat ons betreft de wetenschap dat we elkaar snel kunnen vinden als het nodig is en dat we dan de juiste wegen kunnen bewandelen. Bovendien verhoogt zo’n oefening de algemene bewustwording dat dit echt realistische scenario’s zijn, die vroeg of laat een keer kunnen gebeuren.’

Samen oefenen

‘Tijdens de oefening is gebleken dat de samenwerking tussen overheid en vitale sectoren een stevige basis heeft om Nederland digitaal veilig te houden’, aldus Patricia Zorko, plaatsvervangend Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) en directeur Cybersecurity bij het ministerie van Justitie en Veiligheid. ‘Om de digitale dreigingen het hoofd te blijven bieden, is het belangrijk om regelmatig met al onze partners te oefenen. Overheid en het bedrijfsleven moeten hierin samen optrekken.’

ICT Response Board

ICT-experts uit een aantal vitale sectoren en van betrokken overheidsorganisaties vormen samen het publiek-private samenwerkingsverband ICT Response Board of IRB, gefaciliteerd door het NCSC. Tijdens een grootschalige ICT-crisis of -dreiging maakt de IRB aan de hand van informatie-uitwisseling een analyse van de situatie en brengt advies uit over mogelijke maatregelen aan de nationale crisisstructuur: het Interdepartementaal Afstemmingsoverleg (IAO) of de Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing (ICCb). De IRB is ook een directe bron van informatie voor de drinkwatersector: de leden brengen niet alleen informatie, maar halen die dus ook.

Lees verder op pagina 28.

Paul Bremer, Waterbedrijf Groningen en WMD Drinkwater.

De samenstelling van de IRB is afhankelijk van de partijen die betrokken zijn bij de ICT-crisis. De drinkwatersector heeft twee sectorvertegenwoordigers aangesteld die tijdens een ICT-crisis input leveren namens de betrokken drinkwaterbedrijven. Eén van hen is Paul Bremer (Waterbedrijf Groningen en WMD Drinkwater), die tijdens deze oefening contact had met de 'NCSC-bunker' in Den Haag. Hoe verliep de oefening voor hem?

Bremer: 'Voor mij had ISIDOOR II twee belangrijke aspecten. Ten eerste natuurlijk de inhoudelijke kant, de softwarematige bedreiging van ons productieproces. Daarnaast de samenwerking met het NCSC en de andere vitale sectoren, als lid van de ICT Response Board.'

Goede oefening

'Omdat mijn afdeling de ICT verzorgt voor Waterbedrijf Groningen én Waterleidingmaatschappij Drenthe, konden we meteen kijken of de twee bedrijven verschillend op de oefening reageerden. Beide werken met draaiboeken voor de meest voorkomende problemen: meestal zijn dat 'natte' problemen. Bij deze oefening ging het niet om zo'n standaard drinkwatercrisis, maar het patroon van de draaiboeken werd wel goed gevolgd. Toch zijn er kleine verschillen, bijvoorbeeld over hoe snel werd opgeschaald en wat er naar buiten wordt gecommuniceerd. We gaan dit samen nog evalueren.'

Snelkookpan

Hij vervolgt: 'De IRB-oefening was eigenlijk een uitbreiding op de oefening bij de drinkwaterbedrijven. Omdat in de IRB alle vitale sectoren zijn vertegenwoordigd, krijg je meer inzicht in de gevolgen die een cyber-aanval elders kan hebben; bij de energievoorziening, de telecom of de waterkeringen. Je bent natuurlijk altijd geneigd te focussen op jouw eigen probleem, maar bij dit soort crises is een

breder blik essentieel. Het is wel een beetje een snelkookpan, met al die verschillende belangen en dan de tijdsdruk. Bij een echt ICT-incident kan natuurlijk altijd een opstapeling van gevolgen voorkomen. Omdat in de IRB zowel het NCSC als andere diensten en sectoren zitting hebben, kan er dan snel informatie gedeeld worden, wat de uiteindelijke besluitvorming in de ICCb ten goede komt.'

Reactie NCSC

Een woordvoerder van het NCSC geeft aan hoe de oefening en de samenwerking met de drinkwaterbedrijven volgens hen is verlopen: 'Het NCSC heeft veel positieve reacties ontvangen van de deelnemende organisaties. Het is goed te zien dat een oefening als deze organisaties een impuls geeft om de puntjes op de 'i' te zetten, ook voor het NCSC zelf. We kijken positief terug op de oefening: de samenwerking tussen het NCSC en de partners heeft een stevige basis om Nederland digitaal veilig te houden.'

'De samenwerking met de drinkwaterbedrijven verliep erg goed. We weten elkaar goed te vinden op zowel operationeel als communicatieniveau en dat bleek ook weer tijdens deze oefening.'

Versterking digitale veiligheid van Nederland

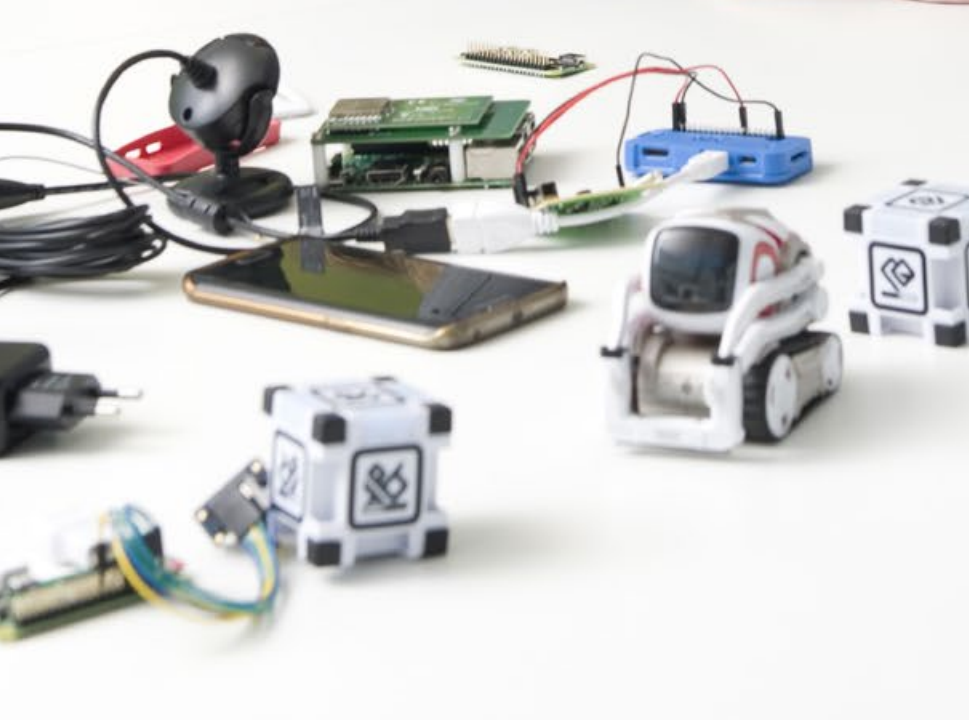
De recente cyberaanvallen Wannacry en (Not)Petya hebben laten zien hoe kwetsbaar de samenleving is als gevolg van de verder toenemende digitalisering. Het verhogen van de digitale weerbaarheid van Nederland is daardoor van groot belang.

In Nederland werken veel private en publieke partijen samen in de respons op cybercrises en -incidenten. Het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC, onderdeel van de NCTV) coördineert deze samenwerking. Door middel van operationele oefeningen zoals ISIDOOR II kunnen afspraken op dit terrein getest worden en waar nodig aangepast worden om zo de samenwerking verder te verbeteren. De oefeningen zijn belangrijk om de snelle digitale ontwikkelingen en meer specifiek de Nederlandse capaciteit voor respons op cyberincidenten en crises vorm te geven. Publiek-private samenwerking is daarbij van groot belang; het overgrote deel van de ICT-infrastructuur in Nederland is in handen van private partijen en het beschermen van vitale belangen in het digitale domein is een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Dit is de tweede keer dat de NCTV deze cyberoefening organiseert; ISIDOOR I vond plaats in 2015. Dit keer waren er bijna zestig deelnemende organisaties uit overheid en bedrijfsleven, waaronder CERTs, calamiteitenteams, crisisteam, business continuity teams, communicatieteams en -actiecentra, beheerorganisaties en ICT-specialisten, die samen zes vitale sectoren vertegenwoordigden.

De oefening duurde meerdere dagen en had meerdere onderdelen. Zo was er een decentraal deel, waarbij spelers vanaf hun eigen werkplek oefenden. Centraal werd de nationale crisisstructuur beoefend, tot en met opschaling naar het niveau van de Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing, ICCb.

Waterbeeld

Mixed Reality

Geen water in beeld in dit Waterbeeld? Voor WML'er Kevin Melchers wél.

Kevin kijkt door een hololens. De bril zorgt ervoor dat de drager een digitaal object geprojecteerd ziet in de echte wereld. Het lukte ICT'er Melchers om een deel van het Limburgse waterleidingnet om te zetten in mixed reality.

Nu is het nog vooral uitproberen en doorontwikkelen. Maar nog even en je zet als monteur een bril op en kunt direct zien wáár de leidingen onder de grond liggen. En niet alleen dat; je kunt ook zien om welke materiaalsoort het gaat, hoe oud de leiding is en welke diameter ze heeft.

wml
Limburgs drinkwater

Sybrand Ariëns van BrabantWater tijdens een les van Les je dorst.

Lesprogramma Brabant Water

Aandacht voor educatie en inspiratie

Kraanwater is het gezondste product dat er is. Daarom ziet Brabant Water het als maatschappelijke taak om dat op een inspirerende manier over te brengen aan de nieuwe generatie. Verschillende initiatieven helpen kinderen en jongeren in Brabant te ontdekken hoe bijzonder ons vanzelfsprekende kraanwater eigenlijk is.

Eén van de manieren waarop Brabant Water kennis over water overdraagt, is via 'Les je dorst': een compleet educatieprogramma voor de groepen 1 tot en met 8 van de basisschool. Op www.lesjedorst.nl biedt Brabant Water lesmateriaal en gastlessen aan. Dankzij heldere handleidingen kunnen leerkrachten het lesmateriaal gemakkelijk

zelf toepassen in hun lessen. Kinderen kunnen op hun eigen niveau aan de slag met verschillende waterthema's en de website biedt hun informatie voor spreekbeurten en waterproefjes. Daarnaast wordt het drinken van kraanwater in de klas gestimuleerd met herbruikbare bidons en opbergkratjes.

Zien drinken, doet drinken

Ook op middelbare scholen is Brabant Water actief. In een aantal gemeenten – waaronder ook JOGG-gemeenten (Jongeren Op Gezond Gewicht) – zijn tappunten geplaatst in schoolkantines. Daarmee worden scholieren gestimuleerd om voor kraanwater te kiezen. Het tappen van kraanwater hoeft niet langer bij toiletten te gebeuren en wordt daardoor gemakkelijker en hygiënischer. Zo ontstaat een mooie doorgaande lijn met het educatieve en inspirerende werk op de basisscholen.

Het Cambreur College in Dongen was de eerste middelbare school in Brabant waar het kraanwatertappunt van Brabant Water in gebruik werd genomen. Robin van Sunten, docent lichamelijke opvoeding op het Cambreur College, is blij met de komst van het tappunt. ‘Zien drinken, doet drinken. En steeds vaker is dat kraanwater. Ons tappunt staat vlak bij de sportvelden en na elke gymles wordt er door de leerlingen dankbaar gebruik van gemaakt.’

Jongeren bereiken

Samen met onder meer veertien JOGG-gemeenten en de GGD zoekt Brabant Water naar nog meer logische plekken en evenementen om – ook buiten school – kinderen en jongeren te bereiken. Dit sluit aan bij het streven van Brabant Water om kraanwater altijd en overal beschikbaar te maken. De bedoeling is dat ze bijvoorbeeld tijdens de wandelvierdaagse, de Koningsspelen of een theater-evenement in de stad kraanwater tegenkomen. Hoe meer ze het zien, hoe normaler het wordt om kraanwater te verkiezen boven ongezondere alternatieven.

Gastles op basisscholen

Als het thema eenmaal speelt in een klas, is een gastles van een Brabant Water-medewerker een leuk en logisch vervolg. Inmiddels zijn dertig collega's opgeleid tot gastspreker, waardoor alle basisscholen in Brabant bereikt kunnen worden. Hoewel er een aantal vaste thema's wordt behandeld, vult iedere gastspreker zo'n les aan met eigen ervaringen uit zijn of haar vakgebied. Daarna leeft kraanwater vaak nog meer bij kinderen. Ze vinden het leuk om te ontdekken waar water vandaan komt en hoe de kringloop werkt. En ze verbazen zich over alle gebruikersmomenten: als je de wc doorspoelt, onder de douche staat, de tuin sproeit of een glas drinken pakt. Proefjes en smaaktesten maken een gastles helemaal af.

Achterspiegel

Geen drones boven open infrastructuur

Drones vormen een risico voor de open infrastructuur voor de drinkwatervoorziening, zoals waterspaarbekkens, en infiltratieplassen en -kanalen in het duingebied. Met een drone kan schade worden toegebracht aan de drinkwatervoorziening, bijvoorbeeld door het moedwillig deponeren van nucleair, biologisch of chemisch materiaal. Maar ook per ongeluk, doordat een drone neerstort in kwetsbaar gebied, waar een lekkende accu grote schade aan de waterkwaliteit kan veroorzaken.

Ter bescherming van de top-vitale drinkwatervoorziening moet in drone-regelgeving een verbod worden opgenomen voor het vliegen met drones boven waterspaarbekkens, infiltratieplassen en -kanalen in duingebieden en onttrekkingspunten in rijkswateren. Inzet van drones door drinkwaterbedrijven en waterbeheerders zelf is nodig voor inspectie en monitoring.

